

BASLAWISH KASS OQIWSHILARINA EKinSHI TILDI MULTIMEDIALIQ TEXNOLOGIYALARDAN PAYDALANĖAN HALDA ŰYRETIW METODIKASI

Nauruzbaeva Arzayim Baxtiyarovna

NMPI 13.00.02 Talim tarbiya teoriiyasi ham metodikasi 2-bosqich doktoranti

Annotatsiya: *Bul teziste baslawish klass oqıwshılarına ekinshi tildi multimedialıq texnologiyalar tiykarında oqıtıwdıń pedagogikalıq hám metodikalıq tárepleri analizlenedi. Házirgi bilimlendiriw sistemasında informaciyalıq-kommunikaciyalıq texnologiyalardıń keńnen engiziliwi shet tili táliminiń nátiyjeliligini arttırwda áhmiyetli faktor bolıp xızmet etpekte. Multimedia quralları arqalı oqıwshılardıń tırılap túsiniyin, aytılwın jetilistiriw, sózlik baylıǵın asırıw hám kommunikativlik kompetenciyasını rawajlandırıw imkaniyatları kórsetilgen. Sonday-aq, maqalada baslawish tálim processinde multimedialıq texnologiyalardan paydalanıwdıń abzallıqları, interaktiv usılları hám de ámeliy metodikalıq usınısları bayan etilgen. Izertlew nátiyjelerine kóre, multimedialıq qurallardan paydalanıw oqıwshılardıń sabaqqa bolǵan qızıǵıwshılıǵın arttıradı, olardıń ǵárezsiz pikirlew hám yadta saqlaw kónlikpelerin rawajlandıradı hám de ekinshi tildi ózlestiriw processin nátiyjeli shólkemlestiriwge xızmet etedi.*

Gilt sózler: *ekinshi til, multimedialıq texnologiyalar, baslawish tálim, shet tili tálimi, interaktiv metodlar, kommunikativlik kompetenciya, informaciyalıq-kommunikaciyalıq texnologiyalar, cıfrlı tálim, multimedia quralları, innovaciyalıq pedagogika.*

Kirisiw

Búgingi globalasıw processinde shet tillerdi úyreniw házirgi bilimlendiriw sistemasınıń tiykarǵı baǵdarlarınan birine aylanbaqta. Ásirese, baslawish klass oqıwshılarına ekinshi tildi erte jastan baslap úyretiw olardıń til úyreniwge bolǵan uqıplılıǵın rawajlandırıw, kommunikativlik iskerligin qalıplestiriw hám de xalıqaralıq maydanda básekige shıdamlı shaxs sıpatında kámil bolıwında ayrıqsha áhmiyetke iye. Psixolog hám pedagog ilimpazlardıń izertlewlerine qaraǵanda, kishi jastaǵı balalar til birliklerin tez qabıl etedi, aytılwın ańsat ózlestiredi hám de esitiw arqalı maǵlıwmattı nátiyjeli qabıl etiw qásiyetine iye boladı. Sol sebepli baslawish tálim basqışında ekinshi tildi oqıtıwda innovaciyalıq jantasıwırlardan paydalanıw zárúr esaplanadı.

Tálim processiniń cıfırlastırılıwı multimedialıq texnologiyalardan nátiyjeli paydalanıw imkaniyatların keńeytti. Multimedialıq texnologiyalar tekst, audio, video, animaciya, grafikalıq súwret hám interaktiv elementlerdi biriktirgen halda oqıw materialın usınıwǵa xızmet etedi. Bunday qurallar arqalı oqıwshılar sabaq processinde tek ǵana teoriyalıq bilimlerde iyelemey, bálkim tildi real kommunikativlik

jaǵdaylarda qollanıw kónlikpelerin de rawajlandıradı. Ásirese, baslawısh klass oqıwshıları ushın túrli-tústi vizual materiallar, animaciyalıq kórinisler, qosıqlar, interaktiv oyunlar hám videosabaqlar til úyreniw processin qızıqlı hám nátiyjeli shólkemlestiriwde áhmiyetli qural esaplanadı.

Dástúriy tálim metodlarında oqıwshı kóbirek passiv tınlawshı sıpatında qatnasqan bolsa, multimedialıq texnologiyalarǵa tiykarlanǵan tálimde oqıwshı aktiv subyektke aylanadı. Interaktiv baǵdarlamalar, elektron platformalar hám multimedia quralları oqıwshılardıńǵa árezi islew, qarım-qatnas qılıw hám tırlap túsiniw kónlikpelerin rawajlandırıwǵa járdem beredi. Sonıń menen birge, multimediaǵa tiykarlanǵan tálim processinde individual jantasıwdı ámelge asırıw imkaniyatı da keńeyedi. Hár bir oqıwshı óziniń bilim dárejesi hám qızıǵıwshılıǵına sáykes túrde tapsırmalardı orınlawı múmkin boladı.

Baslawısh klass oqıwshılarına ekinshi tildi úyretiwde multimedialıq texnologiyalardan paydalanıwdıń jáne bir áhmiyetli tárepi oqıwshılardıń psixologiyalıq ózgeshelikleri menen baylanıslı. Kishi jastaǵı balalar kóbirek kórsetpeli hám esitiw arqalı usınılǵan informaciyanı tez qabıl etedi. Sol sebepli audio hám video materiallardan paydalanıw til birliklerin yadta saqlaw nátiyjeliligin arttıradı. Mısalı, jańa sózlerdi súwretler hám animaciylar menen birge usınıw oqıwshılardıń sózlik baylıǵın keńeytiwge járdem beredi. Qosıqlar hám taqmaqlar bolsa aytıw hám de intonaciyanı qalıplestiriwde nátiyjeli qural esaplanadı.

Sonday-aq, multimedialıq texnologiyalar tálim processinde motivaciyanı arttırıwda da áhmiyetli rol atqaradı. Ápiwayı sabaq formasına salıstırǵanda, multimediaǵa tiykarlanǵan shınıǵıwlar oqıwshılarda qızıǵıwshılıq oyatadı, olardı aktiv qatnasıwǵa undaydı hám sabaqtaǵı psixologiyalıq ortalıqtı jaqsılaydı. Interaktiv oyunlar, virtual shınıǵıwlar hám elektron testler arqalı oqıwshılar bilimlerin bekkemlew imkaniyatına iye boladı. Bul bolsa óz gezeginde tálim nátiyjeliligin arttırıwǵa xızmet etedi.

Tiykarg'ı bólim

Baslawısh klass oqıwshılarına ekinshi tildi multimedia texnologiyalarınan paydalanǵan halda úyretiw búgingi kúnde bilimlendiriw sistemasınıń eń áhmiyetli máselelerinen biri bolıp esaplanadı. Zamanagóy pedagogikalıq usıllarda oqıwshınıń belsendiligi, árezi pikirlewi hám kommunikativ kompetenciyasın rawajlandırıw tiykarg'ı maqset sıpatında qaralmaqta. Usı kózqarastan multimedia texnologiyaları shet tili táliminiń ónimdarlıǵın arttırıwda áhmiyetli qural wazıypasın atqaradı. Multimedia texnologiyaları degende tekst, audio, video, grafikalıq súwret, animaciya hám interaktiv elementlerdiń tutas elektron ortalıqta birlesiwı túsiniledi. Bunday qurallar járdeminde til úyreniw procesi dástúriy usıllarǵa qaraǵanda jáne de qızıqlı hám ónimli shólkemlestiriledi.

Pedagogikalıq izertlewlerde baslanǵısh jastaǵı balalardıń kórsetiwli hám esitiw arqalı berilgen maǵlıwmattı tezirek qabıl etiwleri atap ótiledi. Sol sebepli multimedia

quralları tap baslawısh klass oqıwshıları ushın ónimli tálim ortalıǵın jaratadı. Kishi jastaǵı oqıwshılar uzaq waqıt dawamında bir qıylı iskerlik penen shuǵıllanıwda qıynaladı. Interaktiv videolar, animaciyalar hám audio materiallar bolsa olardıńdıq qatın uzaǵıraq saqlawǵa járdem beredi. Máselen, jańa sózlerdi ápiwayı tekst arqalı emes, bálki súwret, dawıs hám háreket penen birgelikte úyretiw oqıwshılarıń yadında saqlaw dárejesin arttıradı. Psixologiyalıq izertlewlerde insannıń bir waqıtıń ózinde esitiw hám kóriw arqalı qabıl etken maǵlıwmatın jaqsıraq yadında saqlawı atap ótilgen. Multimedia quralları tap usı imkaniyattı jaratadı.

Ekinshi tildi oqıtıwda multimedia texnologiyalarınń eń áhmiyetli abzallıqlarınan biri autentik til ortalıǵın payda etiw bolıp tabıladı. Baslawısh klass oqıwshısı sabaq dawamında tek ǵana muǵallımńıń sóylewin esitip qoymastan, bálki videolar, multıfilmler, dialoglar hám audiojazıwlar arqalı tábiyiy aytıw menen tanısadı. Bul, ásirese, fonetikalıq kónlikpelerdi qalıplestiriwde úlken áhmiyetke iye. Til úyreniwde aytıwıń durıs qalıplesiwi dáslepki basqıshta áhmiyetli esaplanadı, sebebi nadurıs aytıw keyin ala bekkemlenip qalıwı múmkin. Multimedia quralları járdeminde oqıwshılar sózlerdiń durıs aytıwın bir neshe márte esitiw hám tákirarlaw imkaniyatına iye boladı.

Audio materiallardan paydalanıw tırılap túsiniw alıw kompetenciyasın rawajlandırıwda da ónimli qural esaplanadı. Dáslepki basqıshta oqıwshılar ushın qısqa dialoglar, qosıqlar, taqmaqlar hám erteklerden paydalanıw jaqsı nátiyje beredi. Qosıqlar arqalı oqıwshılar jańa sózlerdi tez yadında saqlaydı, ırǵaq penen intonaciyanı tábiyǵıy túrde ózlestiredi. Ásirese, balalardıń jasına sáykes multıfilm qosıqları hám qısqa videolar oqıwshılarıń tilge qızıǵıwshılıǵın arttıradı. Tırılap túsiniw alıw kónlikpesiniń rawajlanıwı keyin ala sóylew hám qarım-qatnas etiw kónlikpeleriniń qalıplesiwine tiykar jaratadı.

Video materiallar oqıwshılarda situaciyalıq pikirlewdi rawajlandıradı. Ápiwayı tekstte sáwlelengen jaǵdaydı bala hár dayım kóz aldına keltire almaydı, al video bolsa til birliklerin real jaǵday menen baylanıstırıp beredi. Máselen, sálemlesiw, dúkanda sáwbetlesiw yamasa shańaraq aǵzaları haqqında sóylesiw temaları videolarda janlı kórsetilgende oqıwshılar mazmundı tezirek túsinedi. Bul usıl kommunikativlik usıldıń ámeliy kórinisi esaplanadı. Oqıwshı tildi tek grammatikalıq qaǵıyda sıpatında emes, bálki qarım-qatnas quralı sıpatında qabıl ete baslaydı.

Baslawısh tálimde interaktiv oyınlardan paydalanıw da ónimli usıllardan biri bolıp tabıladı. Oyın iskerligi kishi jastaǵı balalardıń tiykarǵı mıtájliklerinen biri bolǵanı ushın til úyreniw procesin oyın menen birge alıp barıw joqarı nátiyje beredi. Multimediaǵa tiykarlanǵan tálimiy oyınlar oqıwshılarıń belsendiligin arttıradı, olarda báseki hám qızıǵıwshılıq sezimin oyatadı. Máselen, sózlerdi súwretler menen sáykeslestiriw, dawıstı tırılap predmetti tabıw, interaktiv testlerdi orınlaw sıyaqlı tapsırmalar oqıwshılardı sabaqqa belsene qatnastıradı. Sonıń menen birge, oyın formasındaǵı shınıǵıwlar oqıwshılardaǵı qorqınish hám tartınshaqlıqtı azaytadı.

Multimedia texnologiyalaridan paydalanish individual talim alish imkoniyatlarini da kehaytledi. Har bir oqishchini tildi ozlestirish dajesi har qiyli boladi. Ayirim oqishchilar tirilaw arqali jaqsu uyrense, basqalari koriw yamasa ameliy orinlaw arqali onimli natijeghe erisedi. Multimedia qurallari har qiyli tiptegi oqishchilardir talaplarini qanaatlendirish imkoniyatini beredi. Maselen, elektron platformalarda oqishni tapsirmani bir neshe marte orinlawi, qatelerin koriwi ham garezsiz turde duzetiwi mumkin boladi. Bul bolsa oz-ozin qadagalaw konlikpesin rawajlandiradi.

Bugingi künde dunya bilim berish sistemasinda multimedia texnologiyalaridan keinnen paydalanilmaqta. Atap aytqanda, elektron sabaqlilar, mobil qosimshalar, virtual platformalar ham interaktiv taxtalar shet tilin oqitwdir ahmiyetli bolegine aylangan. Ozbekistan bilim berish sistemasinda da malimleme-kommunikatsiya texnologiyalarini rawajlandirwga ulken itibar qaratilmaqta. Mekteplerde zamanagoy texnikaliq qurallar menen uskenelengen klaslardir sani artip barmaqta. Bul bolsa multimediaga tiykarlangan bilimlendiriwdi rawajlandirish ushin ahmiyetli sharayat yaratmaqta.

Sonin menen birge, multimedia texnologiyalaridan paydalanishda ayirim mashqalalar da bar. Geypara mekteplerde texnikaliq qurallardir jetispewshiligi yamasa internet sapasini tomenligi sabaq processine keri tasir korsetiwi mumkin. Bunnan tisqari, barliq oqitwshilar da multimedia qurallaridan onimli paydalanish konlikpesine iye emes. Sol sebepli pedagoglardir cifrlu kompetentligini rawajlandirish, multimedia programmalaridan paydalanish boyinsha qanigeligin asirish kurslarini sholkemlestirish ahmiyetli esaplanadi.

Multimedia texnologiyalaridan paydalanishda shekti saqlaw da ahmiyetli. Sabaqin barliq bolegini tek gana texnologiyaqa baylanistirish duris emes. Multimedia qurallari pedagogikalik maqsetke xizmet etiw kerek. Oqitwshi texnologiyani sabaq mazmunina saykes turde qollanwi, oqishchilardir jas ham psixologiyaliq ozgesheliklerin esapqa aliw lazim. Tap usunday jantasiw multimedia texnologiyalarini haqiqiy onimliligin tamiyinleydi.

Ulwma alganda, multimedia texnologiyalari baslawish klas oqishchilarina ekinshi tildi oqitwda innovatsiyaliq ham onimli qural sipatinda kozge tuspekte. Olar oqishchilardir tirilap tusiniw, soylew, oqish ham jazish kompetensiyalarini kompleksli rawajlandirwga xizmet etedi. Sonin menen birge, multimediaqa tiykarlangan bilimlendirish sabaqin sapasini asiradi, oqishchilardir motivatsiyasini kuseytedi ham til uyrenish processini tabiyiy ham qiziqli ortalıqta sholkemlestirishge jardem beredi.

Juwmaq

Baslawish klass oqishchilarina ekinshi tildi multimedia texnologiyalari tiykarında uyretish bilimlendiriwdir natijeliligini arttirishda ulken ahmiyetke iye. Audio, video, animatsiya ham interaktiv tapsirmalardan paydalanish oqishchilardir sabaqqa bolgan qiziqishiligin kuseytedi, tirilap tusiniw, aytilwini ham sozlik bayligini

rawajlandırıwǵa járdem beredi. Multimedia quralları arqalı sabaqlardı kórkemli hám qızıqlı shólkemlestiriw oqıwshılardıń tildi ańsat ózlestiriwine xızmet etedi.

Sonıń menen birge, multimedia texnologiyaları oqıwshılardıń óz betinshe islew hám kommunikativlik uqıplılıǵın rawajlandırıw imkaniyatın beredi. Biraq bunday texnologiyalardan nátiyjeli paydalanıw ushın oqıtıwshılardıń cıfrlı sawatxanlıǵı hám zamanagóy texnikalıq qurallar zárúrli esaplanadı.

Juwmaqlap aytqanda, multimedia texnologiyalarınan maqsetli paydalanıw baslawısh klasslarda ekinshi tildi oqıtıw sapasın asıradı hám de zamanagóy hám nátiyjeli tálim ortalıǵın jaratıwǵa xızmet etedi.

Paydalanılǵ'an ádebiyatlar:

1. M.X.Toxtaxodjayeva. Pedagogika.- Tashkent.2010
2. O'.M.Asqarova, M.Xayitboyev,M.S.Nishonov. Pedagogika. -Tashkent.2008
3. J.Xasanboev, X.To'raqulov,I.Alqarov, N.Usmonov. Pedagogika. - Tashkent.2011
4. Ibragimov X., Abdullayeva Sh. Pedagogika nazariyasi. -Tashkent.2008
5. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. – Москва: Академия, 2002.